

BUXORO OCHILGAN MUZEYLARNING TASHKIL TOPISH TARIXI.**Gulyamov Alisher Azizovich**aligulyamov1997@gmail.com**Srojeva Gulbahor Vahobovna**gulbahorsrojeva@gmail.com**Haqqulov Mehridin Yunusovich**mexriddinhaqqulov@gmail.com

Osiyo Xalqaro Universiteti

“Tarix va filologiya” kafedrasi o‘qituvchilari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14633141>

Annotatsiya. Buxoroda muzey ochishga qilingan harakatlar va bu harakatlarda faol ishtirok etgan tarixchilar faoliyati haqida so‘z boradi. Buxoroning turli tarixiy yodgorliklarida eksponatlar to‘planib muzeylar ochilishi va ularning ochilishi kimlarning nomi bilan bog‘liqligi maqolada o‘z aksini topgan.

Kalit so‘zlar: Tarixiy asori-atiqa sho‘basi, “Buxoro axbori” gazetasi, Nazir afandi, Qori Yo‘ldosh muzaxonasi, amirning yozgi qarorgohi Sitorai Mohi Xosa, Sredazkomstaris, Ko‘kaldosh madrasasi, arxitektor A.Loginov.

THE HISTORY OF THE ESTABLISHMENT OF MUSEUMS OPENED IN BUKHARA.

Abstract. The article discusses the efforts made to open museums in Bukhara and the activities of historians who actively participated in these efforts. The article reflects the collection of exhibits in various historical monuments of Bukhara and the opening of museums and the names of those who connected their opening.

Keywords: Department of Historical Antiquities, "Bukhara News" newspaper, Nazir Efendi, Qori Yuldash Museum, the summer residence of the emir Sitorai Mohi Khosa, Sredazkomstaris, Kukaldash Madrasah, architect A. Loginov.

ИСТОРИЯ СОЗДАНИЯ МУЗЕЕВ В БУХАРЕ.

Аннотация. В статье рассматриваются усилия по открытию музея в Бухаре и деятельность историков, которые принимали в этом активное участие. В статье размышляется об открытии музеев с экспонатами, собранными в различных исторических памятниках Бухары, и именах тех, кто их открывал.

Ключевые слова: Отдел исторических древностей, газета «Бухарские новости», Назир Эфенди, Музей Кори Юлдаша, летняя резиденция эмира Ситораи Мохы Хоса, Средазкомстарис, медресе Кукалдаш, архитектор А. Логинов.

Ko'kaldosh madrasasini ta'mirlash ishlari arxitektor A.Loginovga topshirilgan. O'sha paytlarda muzeyni ta'mirlash uchun eng og'ir muammo moliyaviy mablag' masalasi edi.

Buxkomstaris yordam so'rab Buxoro kosiblar uyushmasi va Kogon temir yo'l rahbariyatiga marojaat qiladi. Muzeyni ta'mirlash ishlari 1926 yil mart oyidan boshlandi. Buxoro muzeyi uchun 3236 rublga yangi vitrina va jihozlar sotib olindi.

Asosiy eksponatlar etnografiya va amaliy san'at buyumlaridan iborat bo'lib, bular BXSР maorif nozirligi tomonidan yig'ilgan edi. Bu ashyolarni Buxkomstaris xodimlari saqlayotgan edilar. Yig'ilgan ashyolarning bir qismi Sitorai Mohi Xossada edi. Buxkomstaris ixtiyoridagi eksponatlar yangi ko'rgazma uchun kamlik qilgani tufayli M. Saidjonov va B. Butkevich mutasaddi tashkilotlarga murojaat qilib, yangi muzeyga eksponat yig'ish uchun yordam so'raydilar. Ular Zarafshon viloyat ichki ishlar boshqarmasiga rasmiy xat bilan murojaat qilib, muzey uchun eski qurollarni, ya'ni buxorolik harbiylarning inqilobgacha bo'lgan qurollarini berishni iltimos qilishadi. B. Butkevich Samarqand muzeyi direktori V. Vyatkin bilan muzokara olib borib, uni eksponat almashishga ko'ndiradi. Hatto Farg'ona muzeyi bilan eksponat almashiniladi.

Yangi tuziladigan tabiat bo'limi uchun Samarqandga 100 ta mahalliy hayvonlar mulyajini (qo'g'irchoq) yasash uchun buyurtma beriladi.

1927 yil 1 martdan boshlab muzey uchun ko'rgazma tuzishga kirishiladi. Yig'ilgan ashyolar saralanib, ularga etiket(yorliq) yoziladi. Muzeyda uchta - arxeologiya, etnografiya va tabiat bo'limlari tashkil etiladi.

Buxkomstaris tashabbusi bilan ta'mirlangan Ko'kaldosh madrasasida 1927 yil 22 iyunda muzey ochiladi¹ va yangi ekspozisiya tashkil qilinadi. Muzey ochilishida qatnashish uchun Buxkomstaris Samarqand muzeyi direktori V.L. Vyatkinga, arxeolog V.A. Shishkinga va O'z SSR Fanlar akademiyasining a'zolariga taklifnoma jo'natadi.

Ekspozisiya uchun to'rtta xona ajratilib, ikkitasi ilmiy xodimlarga beriladi. Arxeologiya bo'limi bitta xonaga joylashtirilib, unda asosan arxeologik ashyolar, sopol buyumlar, Samarqanddan keltirilgan ossuariylar o'rin olgan. Eng qimmatli eksponat marmardan qilingan bo'lib, u XIV asrga oid Shayx Sayfiddin Boxarziy qabrtoshi edi. Bu yodgorlik 1926 yilning kuzida muzeyga keltirilgan². Bundan tashqari XVII-XVIII asr boshlariga, ya'ni Ashtarxoniylarga tegishli qabrtoshlar ham ekspozisiyadan o'rin oladi. 1913-1914 yillardagi L. Zimin ekspeditsiyasi paytida Poykentdan topilgan Somoniylar va Qoraxoniylar davriga oid sopol buyumlar ham ko'rgazmaga qo'yiladi.

Buxoro vohasiga tegishli hunarmandchilik ashyolari etnografiya bo'limidan o'rin oladi.

¹ ЎзР МДА 394-фонд, 1-рўйхат, 309-иш, 72-варақ.

² Сайфиддин Бохарзий қабри бегаган ёдгорлик аслида ёғочдан ва ёғоч ўймакорлигининг юксак намунаси ҳисобланади. У ҳозир ҳам Бухоро музейида сақланади.

Xonaning burchagida esa harbiy ashyolar va qurollar kolleksiyasi joylashtiriladi.

Etnografiya bo'limining markaziga Buxoro vohasimahalliy aholisining XIX-XX asrlarga oid kiyimlari qo'yilib, zardo'zlik buyumlariga ham ekspozitsiyada alohida o'rin ajratiladi.

Ekspozitsiyada Shahrisabz, Farg'ona va Buxoro kashtalari namoyish etilgan.

Tabiat bo'limida vohada yashaydigan 70 ta hayvon (fauna) eksponati joylashtirilib, bu bo'limdagi asosiy eksponatlar Samarqand muzeyidan keltiriladi. Jami 600 dan ortiq eksponat uchta bo'limga qo'yiladi. 1927 yil 22 iyundan 1 oktyabrgacha muzeyga 3227 tomoshabin³, dekabr oyining oxirigacha esa 6579 ta tomoshabin tashrif buyurdi⁴. Ular orasida ilmiy xodimlar, turistlar va ekskursovodlar ham bor edi. Qiziquvchilar muzeyni ko'rish uchun hatto Moskva va Leningraddan tashrif buyurishgan.

Mahalliy aholini ko'proq o'lkaning faunasi qiziqtirardi. Buni inobatga olgan Buxoro muzeyi rahbariyati 100 ta hayvon mulyajini tayyorlash uchun Samarqandga buyurtma bergan.

Buxkomstarisning 1927 yil mart oyidagi yig'ilishida muzeyni ta'mirlash ishlari tugaganligi va ko'rgazma uchun tayyorgarlik ishlari boshlanganligi haqida fikr bildiriladi. Har bir tomoshabinning muzeyga kirishi 20 tiyin, musulmon ayollari va qizil armiya askarlari uchun esa bepul qilib belgilangan.

1927 yildagi muzey Buxkomstarisning qoshida tashkil etilgan bo'lsa, keyinchalik bu tashkilot Narkompros tasarrufiga o'tgan. O'sha paytlarda muzey o'zida ko'proq o'lkashunoslik va bir oztarixiy-rassomchilik mazmunini aks ettirgan edi. Muzey fondini yangi eksponatlar bilan boyitish va buning uchun tashkil etiladigan ilmiy ekspozitsiyalarni moliyalashtirish maqsadida muzeyga davlat tomonidan uch yillik kredit mablag'lari ajratiladi. Kredit mablag'lari yildan yilga oshirilib borilgan: 1929 yil 5000 rubl ajratilgan bo'lsa, 1930 yil 15000 rubl, 1931 yil esa 22000 rubl⁵ ajratilgan.

1930 yildan Buxoro o'lkashunoslik muzeyi faoliyatida yangi davr boshlandi. Muzey fondi tashkilotlardan olingan, shuningdek, ekspeditsiya natijasida to'plangan va sotib olingan ashyolar bilan boyitila boshladi. Fond asosan arxeologiya, etnografiya, zoologiya (tabiat) va numizmatika materiallari bilan boyitildi. Bu ishlar P.E.Kornilov ning rahbarligi ostida amalga oshirilgan.

P.E.Kornilovning tashabbusi bilan 1930 yil Oktyabr to'ntarishining 13 yilligi va Buxoroda 1920 yil 2 fevral voqealarining 10 yilligi munosabati bilan yangi ko'rgazma tashkil qilindi⁶. Yangi ekspozitsiya "Ulug' Oktyabr to'ntarishi va Buxoro xalq inqilobi" deb nomlangan va o'zida o'sha davr mafkurasini aks ettirgan.

³ ЎзР МДА 94-фонд, 5-рўйхат, 155-иш, 36-варақ.

⁴ Ўша жойда.

⁵ Корнилов П.Е. Государственный Бухарский музей // "Советский музей". - М.: 1931. - №4. - С. 92-96.

⁶ ЎзР МДА 94-фонд, 5-рўйхат, 843-иш, 19-варақ.

1931 yildan muzey xodimlarining malakasi, soni va tarkibiga e'tibor berildi. Uning tarkibida uchta ilmiy xodim va to'rtta texnik xodim bo'lib, ularga fevral oyida yana bitta ilmiy xodim qo'shilgan. Arxiv hujjatlari ma'lumotlariga ko'ra, muzeyning yarim yillik hisobotida direktor o'rinbosari, uchta ilmiy xodim va to'rtta texnik xodim faoliyat yuritgan⁷. Muzey Ko'kaldosh madrasasining birinchi qavatidagi oltida hujrada joylashadi. Birinchi xonada davriy (vaqti-vaqti bilan o'zgarib turadigan) ko'rgazma, ikkinchi xonada sopol, tosh va metall buyumlar, uchinchi xonada yog'och va diniy marosimlarni aks ettiruvchi ashyolar, to'rtinchi xonada Buxoro zardo'zlik san'ati namunalari, beshinchi xonada ov va jang qurollari namoyish etilgan. Oltinchi xona muzey ma'muriyatiga ajratiladi.

O'sha vaqtlarda Buxoro muzeyi Sobiq Ittifoqning Leningraddagi Ermitaj, Tret'yakov galereyasi, Sovet inqilobi muzeylari bilan aloqa o'rnatiladi. Bu ko'rgazma boshida direktor o'rinbosari P.E.Kornilov turgan va u birinchilardan bo'lib Buxoroda professional (ixtisoslashgan) muzey faoliyatini yo'lga qo'ygan.

Shu yillarda muzeyga kiruvchilarning soni ham ortadi va 1930 yilda 25011 kishiga etadi.

Mahalliy aholi vakillaridan 13 348 kishi va evropaliklardan 11 050 kishi muzeyga tashrif buyuradi. Ularga 613 ekskursavod xizmat qilgan⁸.

P.E.Kornilov rahbarligi va tashabbusi bilan G'ijduvon, Vobkent, Vardonze va Gajdumakda ilmiy-tadqiqot ekspedisiyalari amalga oshiriladi. Yuqori tashkilotlar tomonidan muzey faoliyatiga etarli mablag' ajratilmaganligi, ko'rgazma uchun binoning etishmasligi ilmiy va texnik xodimlarning yangi ko'rgazma tashkil etishiga imkon bermagan. XX asr 30 yillarida davlat qurishning besh yillik rejasi asosida muzey ishiga ham e'tibor berilgan. Buning natijasida muzey ichida ilmiy kengash, muzey xodimlarining yig'ilishlari va turli sovet jamiyatlari bilan hamkorlik kengashlari tuziladi. Ko'rilgan chora tadbirlar natijasida muzey xodimlari 8-mart nomi ostida yangi ko'rgazma tashkil etishgan. Ko'rgazma uchun eksponat etishmasligi oqibatida tashkilotlardan material yig'ishga kirishiladi. 8-mart ko'rgazmasida diagrammalar, fotosuratlar qo'yilib, u orqali zamonaviy hayotda Buxoro ayolining o'rni va rolini ko'rsatmoqchi bo'lishgan. Ko'rgazma tashkil etilgan xonaning yarmida O'rta Osiyo va Sharq tarixida islom dini va madaniyatiga oid ashyolar qo'yilgan. Bundan ko'zlangan maqsad birinchidan, islom dini va madaniyatiga qarshi qaratilgan targ'ibot, ikkinchidan ayollarni paranji tashlashga undash va uchinchidan muzeyda qishloq xo'jaligi bo'limini yaratib aholini paxta va korako'l teri ishlab chiqarishga yo'naltirishdan iborat edi. Shu orqali aholiga sovet mafkurasi va g'oyasi singdirilgan.

⁷ Бухоро вилоят давлат архиви 1175 – фонд, 1-рўйхат, 3-иш, 44-варақ.

⁸ ЎЗР МДА 94-фонд, 5-рўйхат, 843-иш, 16-варақ.

Sovet mafkuraning ta'siri muzey ishida 1930 yillardagi o'zgarishlar dinga qarshi, ateistik muzeylarini tashkil etishda ham o'zining ifodasini topdi.

REFERENCES

1. Gulyamov, A. A. (2024). JAMIYATIMIZNING IJTIMOIIY-IQTISODIY, MA'NAVIY-MADANIY SOHALARIDA OILANING ROLI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(2), 149-153.
2. Azizovich, G. A. (2024). Trade Relations of Population in Bukhara Emirate, Shariah Rules and Regulations in Commercial Affairs, Partnership Relations. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 189-194.
3. G. A. (2024). Family-Marriage and Inheritance Relations of the Population in the Bukhara Emirate. *Miasto Przyszłości*, 53, 964-969.
4. Gulyamov, A. (2024). BUXORO MUZEYNING TASHKIL TOPISHI TARIXI. *Modern Science and Research*, 3(12), 659-667.
5. Shodiyeva, S. S., & Qamariddinova, G. A. Q. (2022). Buxoroda islomgacha bo'lgan diniy e'tiqodlar. *Science and Education*, 3(12), 219-225.
6. Akmalovna, Q. G., & Asror, A. A. (2023). Formation of Religious Ceremonies. *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 4(3), 167-172.
7. Saloxov, A., & Qamariddinova, G. A. (2023). BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID G'OYALARINING NAZARIY-AMALIY ASOSLARI. *SCHOLAR*, 1(28), 55-69.
8. Salokhov, A. K. (2024). THE YOUNG PEOPLE ARE FORMED, THE ENLIGHTENED-INFORMATORS OF BUKHO USE YOUR IMAGINATION STYLE BASICS. *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING*, 3(4), 16-19.
9. Salokhov, A., & Qamariddinova, G. A. (2023). SOCIO-PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL BASIS OF THE CONCEPT OF TOLERANCE. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(8), 200-213.
10. Haqqulov, M. Y. O. G. L. (2022). Markaziy Osiyoda ilk diplomatik munosabatlar tarixi. *Science and Education*, 3(10), 385-389.
11. Yunusovich, H. M. (2024). Experiences Related to the Fine Fiber Cotton of Uzbekistan during the Years of Soviet Authority. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 129-132.
12. Yunusovich, H. M. (2024). The Formation, Development and Role of the High Seljuk Empire Founded by the Turkic Peoples in the Islamic World. *Miasto Przyszłości*, 53, 956-959.

13. Ozodlik va mustaqillik g'oyalarini, A. O 'RTA OSIYO XALQLARINING OZODLIK ORZUSI BO 'LGAN "TURKISTON MUXTORIYATI" Haqqulov Mehriddin Yunusovich.
14. Haqqulov, M. (2024). O 'RTA OSIYO XALQLARINING OZODLIK ORZUSI BO 'LGAN "TURKISTON MUXTORIYATI". *Modern Science and Research*, 3(12), 609-613.
15. Vahobovna, S. G. (2021). Khoja Abdulkhaliq Ghijduvani And Its Method. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(10), 39-40.
16. Srojeva, G. (2024). Solutions, Results And Problems Of Reforms In The Field Of Education. *Modern Science and Research*, 3(1), 782-788.
17. Srojeva, G. (2023). Lower Zarafshan Oasis Tourism Opportunities. *Modern Science and Research*, 2(10), 199-204.
18. Srojeva, G. (2024). EFFECTIVE FORMS OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION AND EDUCATIONAL WORK IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION. *Modern Science and Research*, 3(2), 247-253.
19. Srojeva, G. (2024). Strengthening The Material And Technical Base Of Preschool Education And Training Institutions. *Modern Science and Research*, 3(2), 673-681.
20. Srojeva, G. (2024). The Canadian Economy During The Global Economic Crisis. *Modern Science and Research*, 3(2), 57-63.
21. Srojeva, G. (2024). International Cooperation In The Field Of Education. *Modern Science and Research*, 3(2), 1041-1050.
22. Vahobovna, S. G. (2023). Quyi Zarafshon Vohasi Turizm Imkoniyatlari.
23. Srojeva, G. (2024). Attention Paid To Preschool Educational Institutions In New Uzbekistan. *Modern Science and Research*, 3(2), 258-266.
24. Srojeva, G. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. *Modern Science and Research*, 2(12), 834-839.
25. Gulbahor, S. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. *Modern Science and Research*, 2, 834-839.
26. Vahobovna, S. G. (2024). Canada during the world economic crisis of 1929-1933. *Ta'Lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali*, 4(4), 48-54.
27. Vahobovna, S. G. (2024). Role of Preschool Educational Institutions in Education of a Perfect Person. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 208-214.
28. Srojeva, G. (2024). 1929-1932-YILLARDAGI JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA YAPONIYA. *Nrj*, 1(2), 118-128.

29. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 264-273.
30. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. *International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING*, 5(2), 723-728.
31. Vahobovna, S. G. (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARIGA QARATILAYATGAN E'TIBOR.
32. Vahobovna, S. G. (2024). JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA KANADA IQTISODIYOTI.
33. Srojeva, G. (2024). TA'LIM SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK.
34. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARI MODDIY TEXNIKA BAZASINI MUSTAHKAMLASH.
35. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASIDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA VA MA'RIFIY ISHLARNING SAMARALI SHAKLLARI.
36. Vahobovna, S. G. (2023). TA'LIMDA UZVIYLIK-BOSH ME'ZON.
37. Srojeva, G. (2024). SHAYBONIYLAR SULOLASI DAVRIDA BUXORO XONLIGIDA IQTISODIY O'ZGARISHLAR VA IQTISODIYOTDA XALQARO MUNOSABATLAR. *Modern Science and Research*, 3(12), 895-903.
38. Vahobovna, S. G. (2024). Formation of the Uzbek Nation and Shaibani State in Abulkhairkhan's Dashti Kipchak. *Miasto Przyszłości*, 53, 1218-1219.
39. Srojeva, G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI. *Modern Science and Research*, 3(6).
40. Vahobovna, S. G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI.
41. Vahobovna, S. G. (2024). TALIM SOHASIDAGI ISLOHATLAR ECHIMI, NATIJALARI VA MUAMMOLARI.
42. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. *Journal of Innovation in Volume*, 2(8).
43. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. *Journal of Innovation in Volume*, 2(8).
44. Muyiddinov Bekali. (2023). THE ROLE OF BUKHARA AND OTHER CITIES IN THE MILITARY ART AND ARMY STRUCTURE OF KHOREZMSHAHS . ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 35(3), 55–58. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/10035>

45. Muyiddinov, B. (2024). BARTHOLD'S "СОЧИНЕНИЯ. ТОМ I. ТУРКЕСТАН В ЭПОХУ МОНГОЛЬСКОГО НАШЕСТВИЯ" THE HISTORY OF THE CREATION OF THE WORK. MODERN SCIENCE AND RESEARCH, 3(1), 699–702. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10552555>
46. Muyiddinov, B. (2024). THE ROLE OF MILITARY REFORMS IN THE BUKHARA KHANATE IN THE LIFE OF THE STATE UNDER THE SHAYBANIDS. MODERN SCIENCE AND RESEARCH, 3(2), 646–648. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10668887>
47. Nozimov, J. T. (2024). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CHILDREN FOR FORMATION OF DEVELOPMENT FOR PREPARATION FOR UNIVERSITY. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(5), 575-578.
48. Нозимов Ж. Т. и др. Социально-психологические особенности формирования духовных потребностей в профессиональном развитии студентов //Science and Education. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 455-459.
49. PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CHILDREN FOR FORMATION OF DEVELOPMENT FOR PREPARATION FOR UNIVERSITY. (2024). *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(5), 575-578. <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/1502>
50. Ilniyazovich, S. F. (2023). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TARIXI FANINI O'QITISHDAGI AHAMIYATI.
51. Sayfutdinov, F. (2024). BUXORO AMIRLIGINING QURILISH TARIXI: MADANIY VA ARXITEKTURA TARAQQIYOTI MEROSI. *Modern Science and Research*, 3(12), 852-858.
52. Sayfutdinov Feruz Ilniyoz o'g'li. (2023). XX ASR 2-YARMI XXI ASR BOSHLARI ZARAFSHON VOHASIDA ETNOSLARARO MUNOSABATLAR. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(9), 1–5. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/ajed/article/view/7941>
53. Sayfutdinov, F. . (2024). ILLUMINATION OF THE SPIRITUAL LIFE OF THE KARAKALPAK PEOPLE IN RESEARCH. *Journal of Universal Science Research*, 2(5), 441–452. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/universal-scientific-research/article/view/34891>
54. Sayfutdinov, F. (2024). MANG'IT AMIRLARI DAVRIDA BUXORO AMIRLIGI ME'MORCHILIK SOHASI RIVOJI. *Modern Science and Research*, 3(10), 620–629. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/45335>

55. Ilniyazovich, S. F. (2024). Historiography of Various Expeditions and their Results in the Regions Inhabited by Karakalpaks in the First Half of the 20th Century. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 159-165.
56. Xayrullayev, U. (2024). THE IDEA THAT MADE THE OTTOMAN STATE GREAT (RED APPLE II). *Modern Science and Research*, 3(2), 1071–1073. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29533>
57. Xayrullayev, U. (2024). BRIEFLY ABOUT THE "RED APPLE" MYTHOLOGY OF THE TURKS. *Modern Science and Research*, 3(1), 568–572. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28329>
58. Umidjon, X. (2024). Literacy and Information Exchange in the Ancient East and West. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 179–183. Retrieved from <http://www.inovatus.es/index.php/ejine/article/view/2698>
59. Umidjon, X. (2023). 1918-1939-yillarda Polshaning ichki siyosatidagi o'zgarishlar. *Центр Научных Публикаций (buxdu.Uz)*, 42(42). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/10963